

ŞƏKİNİN "OTAQ EŞİYİ" MƏHƏLLƏSİ

Şəkidəki "Yuxan baş" Dövlət Tarix-Memarıq qoruğunun ən önəmli məhəllələrindən biri «Otmaq eşiyi»dir. «Otmaq eşiyi» məhəlləsinin yaranma dövrü XVIII əsr hesab olunur. XVIII əsrdən öncə bu ərazi «Ağvanlar» məhəlləsinin bir hissəsi idi.

Azərbaycan Orta əsr memarlığının ecazkar sənət incilərindən biri olan Şəki Xan sarayının inşasından sonra (1742-ci il) ölkə ərazisində, xüsusilə də Şəkiddə həmin saraya oxşar ev və malikənar tikilməyə başlandı.

Sarayın təsiri ilə inşa edilmiş malikənalardan biri də Hacı Çalabı xan nəslinin özünəməxsus malikəsidir. Sonralar bu ev «Şəkiyanovların evi» adıyla tanınmışdır. Şəki xanlarından Fətəli xanın oğlu Karim Ağa Fətəhin sağlığında çar hökumətinin Cəfərqulu xan Xoytunu (1803-1806-cı illərdən Cənubi Azərbaycanca Xoy şəhərinin xanı) Şəkiddə hakimiyyət başına qoyduğu vaxt Şəkiyanov soyadı onlara şərhi edilirdi.

Şəki xanlarının evi Xan sarayından bir məhəllə aşağıda (Bazarbaşı məhəlləsindən sonra), Məhəmməd Həsən xan Müştəqin tikdirdiyi Dümə məscidinə – Xan məscidinə və karvansaralara yaxın ərazidə inşa edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, həmin zamanlarda mövcud karvansaraların sayı beş idi. Dövrün hər tabii, hər də iqtisadi-siyasi hadisələri bu karvansaraların üçünü sıradan çıxardı. Yuxarı və Aşağı karvansaralar zamanın kəsməkeşi çətinliklərində davam gətirərək günümüzədə də vətənlərini qoruyub saxlayırlar.

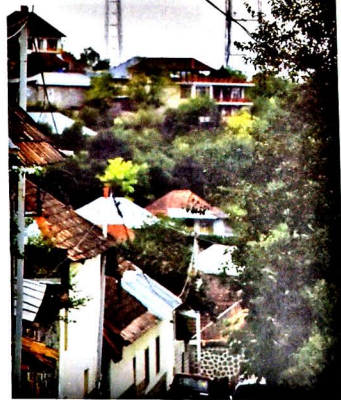
Şəki xanlarının malikənası hazır olan vaxtlarda xanlığın yaxın, səlahiyyətli adamları, əyalətin tanınmış imkanlıları tədricən həmin malikənin ətrafında müllər tikdirməyə başlamışdılar. Nəticədə "iç eşik" yaranaraq bir növ dövrümüzün daxili işlər nazirliyi simasında ahamiyyətli makana çevrildi. «Otmaq eşiyi» ifadəsindəki "otmaq" sözünün etimologiyasını araşdırdıqda, "Divan-ı Lügət-İ Türk"də (1070) bu söz "çadır" mənəsində verilmişdir. 1400-cü ildən əvvəl yazılmış bir lügətdə (TDK, Tarama sözlüyü) isə "otak, otəg" sözünün anlamı "komandir

ya və ya padşah çadırı" olaraq vurğulanır. Bu da "Otmaq eşiyi" məhəlləsinin adının məhz burada Şəki xanlarının evinin, yəni hakimiyyət binasının yerişməsi ilə əlaqəliyyəni göstərir.

Ünvanıyyətlə, ticarətin inkişaf etməsi və ipayın gətirdiyi gəlirin nəticəsi olaraq, Şəkiddə daş və kərpic bəzəkli evlərin tikintisi artırdı. Bir az da bunun təsiri ki, "Yuxan baş" qoruğunda, o cümlədən, "Otmaq eşiyi" məhəlləsində daş və kərpic materialının dekorativ hörgüsü ilə diqqətli cəlb edən çoxlu tikililər vardı. "Otmaq eşiyi" məhəlləsində həmin "elili" tabaqanın maskunlaşdığı ərazi olduğu üçün sonrakı zamanlarda da bu məhəllədə yaşamaq fəxr sayılırdı.

Şəkiyanovların evi XVIII əsrdə tikilmişdir. Onun hazırkı həyətli sovet dövründə hasarə alınıb. Deyilənə görə, əvvəl evin qarşısı tamamilə açıq idi və haradasa, indiki meydanla birgə idi. Meydanətrafi evlər isə 1700-cü illərdə xanın qohum-qardaşları, at baxıcıları, aşpazları və digər xidmətçiləri üçün

tikdirilib. Meydanın ətrafında at tövlələri olub, indi də qalıqları durur. "Otmaq eşiyi" adlanan meydan ilk amələ gəldiyi dövrdə indikindən daha geniş əraziyə sahib olmuşdur. O vaxt tikililərin həcmi zəman keçdikcə ömə doğru genişləndirilib, bəziləri söküldü və yenidən tikilib və yeni evlər inşa edilib, nəticədə də meydan sahəsi kiçiklərkə indiki sərhədlərinə gəlib.

Meydan məhəllənin şəhərsalma strukturunun mərkəzidir. Şəhər ərazisində yerləşən belə meydanların memarlıq-şəhərsalma baxımından yaxşı təşkil edilmiş ahamiyyətli bayramlar zamanı ahami

"OTAQ EŞİYİ" ZİYALILAR MƏHƏLLƏSİ KİMİ TANINIR. "ƏFƏNDİLƏR", "DƏMİRÇİZADƏLƏR" VƏ S.

bir yerə toplaşmaqda böyük rol oynayır. Baxmayaraq ki, meydan bir qədər kiçik əraziyə sahibdir, lakin ilk yarandığı dövrlərdə də xanın, həmçinin digər səlahiyyətli şəxslərin çətin zamanı əhali bura toplaşardı. Digər və daha böyük toplanı meydanı isə Qala meydanı idi.[1]

1961-ci ildə meydanı ağaclar əkilərək abadlıq işləri aparılmışdır. Deyilənə görə, burada açıq hovuz da tikilibmiş. Sonradan hovuzun üstü bağlanaraq yağın hallarında istifadə üçün nazarda tutulmuş sənəbi formasına salınıb.

Qeyd etmək lazımdır ki, "Otmaq eşiyi" ziyalılar məhəlləsi kimi tanınır. "Əfəndilər", "Dəmirçizadələr" və s. bu məhəllənin adlı-sanlı nəslilərindəndir. ♦